

סימן כז

כף החיים

-א-

רבים מתלבטים כיצד להבין את דעתו דעת עליון כשמביא פוסקים בסתם, ולא מגלה דעתו להדיא (כפי שמצוי לרוב בספרו). דהנה י"ל לכאורה דנקיט כשיטתיה דמורן החיד"א דכתב להדיא בשו"ת חיים שאל (ח"א ריש סי' ח) וז"ל: העידותי בכם היום שכל דין מראשונים ואחרונים שהבאתי בברכי יוסף, אין כוונתי להיות כדל מסכים והולך לענין דינא, שאפשר שלא עמדתי בתשובה ההיא כפי עיוני, רק אגב ריהטא עין לו ראתה והבאתיו כדי להקל מעל המעיין טורח החיפוש וכו', זולת שאומר [מ"ם פתוחה] בפירוש 'וכן עיקר', שאז אני מגלה דעתי הקצרה, אבל בלא"ה רק שאני כותב הדין בסתם בשם אומרו, עדיין טעון לינה בעומקה של הלכה. עכ"ל. וכן כתב בהקדמתו למחזיק ברכה, וביוסף אומץ (סי' פב). [ולפ"ז אין להקשות סתירות בדברי החיד"א במחב"ר ובברכ"י כשרק ציטט הפוסקים].

ולכאורה היה ניתן להאמר כן גם על כה"ח, שאין לדייק מהי דעתו מהא דהביא דברי הפוסקים ההם. אלא דהוא ידיה (סי' תרלז ס"ק ה) כתב בזה"ל: ועי' תשו' באר יצחק סי' יג מ"ש להקל בזה, והביא דבריו הפת"ע או' א. ולי לא נתחוורו דבריו על כן לא העתקתי. וכן כל דבר שנראה לפענ"ד שאינו מחוור לענין דינא, איני מעתיקו. עכ"ל. אמנם, נראה דכוונתו על דבר שנראה לו בפשיטות שאינו מחוור לדינא כלל, אבל דרכו להביא דיעות שאינן מופקעות מדינא, ואינה ראייה בדוקא דס"ל כוותיהו. והבן. וע"ע היטב בלשונו (סי' נב ס"ק ב) שהביא דברי פתח הדביר, וכתב: וכך דעתי ההדיוט נוטה, וע"כ לא הארכת בזה. עכ"ל.

ברם יש לעיין בכמה מקומות דמוכח דלא אזיל ככללל הדין. הנה, עי' בדבריו (סי' קעג ס"ק ו) שהביא דברי הרב שם חדש (על היראים ח"ב עמוד מאכלות סי' קמט, דמ"ח [ע"א]) דנסתפק אם שני בני אדם המכירים זא"ז מותרים לאכול על שלחן אחד, זה דגים וזה בשר, אי גזרו כדין בשר וחלב דבעי למיעבד היכרא (שו"ע יו"ד סי' פח סעי' ב) [או שגזרו רק באיסור דאורייתא משא"כ אכילת בשר ודגים שהיא מדרבנן - לא גזרו, א"נ לאידך גיסא דחמירא סכנתא מאיסורא

ובדגים ובשר לא יועיל היכר. עכ"ד שם], ושכתב השם חדש דמסתברא דא"צ לעשות היכר, כיון דאינו אסור מה"ת [ע"ש דהביא כמה ראיות לזה, וסיים: כנלע"ד, שלא מצאתי גילוי בפוסקים, והדבר צריך א"ת. עכ"ל]. והביאו פתה"ד אות א, ופשיט ליה דלא בעי הפסק מפה. וכ"כ זבחי צדק (יו"ד סי' קטז אות כה). וכותב כה"ח ידידה: ומיהו משמע, הא באדם אחד היושב לאכול לבדו - יש לחוש, ואין להניחם יחד על השלחן, דשמא יבא לאכול בלא רחיצת ידים וקינוח הפה. עכ"ד. אך לקמיה (יו"ד סי' קטז ס"ק לה) הביא כה"ח את דברי שם חדש, בשינוי מעט, דנסתפק והביא ראיות להקל וסיים שעדיין כמסתפק [וכ"ה באמת, כדציטטנו לעיל, וגם הזבח"צ דלעיל (שאותו העתיק כה"ח באו"ח שם בשם השם חדש, רק לא העתיק סימו ש)סיים שם: והגם דהרב הנזכר עדיין מסתפק בדבר וכו'. עכ"ל.], ולא הביא כה"ח דברי פתה"ד וזבח"צ הנ"ל, רק סיים אחר דברי השם חדש: ומיהו הראיות שהביא להקל יש לדחות, דלא דמי דהכא חיישינן שמא ישכח ויאכל בלתי ידיעה דטרוד באכילתו, וע"כ נראה דיש להחמיר לעשות הפסק להיכרא ואין הפסד בזה. עכ"ל. ומשמע דאף בשני אנשים יש להחמיר, וזה דלא כמשמעות דבריו באו"ח שם דבשני בנ"א העיקר כפתה"ד וזבח"צ להתיר. והבן. ומעניין גם דלא ציין שם לכאן וכאן לשם כדרכו בקודש פעמים רבות. ובשו"ת יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ט אות ב) ציין לסתירת דברי כה"ח וכתב ע"ז: ותקפה עליו משנתו. עכ"ל. [וזהו ביטוי שאינו נמצא בכל שו"ת יבי"א ויחור"ד כלל (בדוק במאגר המידע הממוחשב). ועי' ברש"י (אבות פ"ג מ"ח) דפירש 'תקפה עליו משנתו': ששכחה בעל כרחו מפני שחמורה עליו. עכ"ל. ובגמ' (מנחות צט ע"ב) פרש"י: שלא יכול להעמיד גירסתו. עכ"ל. ובפירוש ר"ע מברטנורא (אבות שם): שהיתה קשה עליו, ומתוך הקושי שבה - שכחה. עכ"ל. ובתפא"י שם: שהיה ענין שלמד חזק ועמוק יותר מכח השגתו, ולכן מדלא הבין מתחילה יפה, לכן שכחה ג"כ מהר. עכ"ל. ואכמ"ל]. וע"ע בענין זה גופא דדגים ובשר על שלחן אחד, בדרכ"ת (סי' קטז ס"ק יג) ובשו"ת משה האיש (לבן ה'ישא ברכה', יו"ד סי' י) ובשו"ת יבי"א הנ"ל (שם) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' קיא).

-ב-

כתב רב היח"ס הי"ו (בן-נכד כה"ח) בספרו ברית יעקב (סי' מא הערה ה, עמ' שיד): כי כן דרכו הטובה שכשבא לחלוק או להוציא מדברי האחרונים ז"ל דלא סבירא ליה כוותיהו, אינו נוקב בשמם המפורש, אלא כותב בסתם והמבין יבין, ושכיח דעביד כן כשבא לחלוק על מוה"ר רשכבה"ג הגרי"ח ז"ל בעל בן איש חי, ואכמ"ל בדוגמאות כי הדברים ידועים להוגים בספר הקדוש כף החיים, וזו אחת ממידותיו התרומיות של זקני הגאון ז"ל זיע"א. עכ"ל.

ואנכי הקטן אציין בס"ד לכמה דוגמאות שנפגשתי בזה, ובכמה מקומות שי"ל, ודו"ק.

א. כה"ח (סי' קח ס"ק טו) בענין במי ששכח "יעלה ויבא" בשחרית ר"ח ונזכר לאחר מוסף, הביא דברי הפר"ח דחייב לחזור ולהתפלל, והוסיף מדידה 'שחרית'. ודלא כהגרי"ח בבן איש חי (ש"ש ויקרא סעי' יג) שפי' דברי הפר"ח (שהובאו בחיד"א שם) דחייב לחזור ולהתפלל 'מנחה', אבל שחרית כבר הפסיד, ע"ש. וכה"ח לא הזכיר דברי הבא"ח כלל. [וע"ע בגוף ענין זה בשו"ב (סי' קח ס"ק ב) ובקצור שלחן ערוך (סי' יט סעי' יא) ובירחון אור תורה (אב תשמ"ג סי' קכ, מאמר הרה"ג ר' אברהם כהן מתלפיות) ובשו"ת יחוה דעת (ח"ו סי' ו). ואכמ"ל].

ב. כתב כה"ח (סי' קיג ס"ק כא) דע"פ דברי הרש"ש שבמודים שבלחש יש כריעת הגוף והראש - ה"ה במודים דרבנן. וזה דלא כהגרי"ח בבן איש חי (ש"א תרומה סעי' טו, וכ"ה ביתר אריכות בעוד יוסף חי תרומה סעי' ד) שכתב דבמודים דרבנן רק יכרע ראשו, למרות שפסק כהרש"ש גבי מודים שבלחש שיכרע גופו וראשו (שם ובבא"ח ש"א בשלח סעי' כא). וכה"ח (שם) לא הביא דברי הבא"ח (תרומה הנ"ל) דפליג, למרות שהביא דברי הבא"ח (בשלח הנ"ל) גבי מודים שבלחש. [ועי' בספרי הקטן כרע רבץ (עמ' קעד-קעה)].

ג. כתב כה"ח (סי' תקפא ס"ק כה) בפשיטות בשם סידור הרש"ש שי"ל בסליחות "עשה למען יוסף דוד פינחס ושלמה". וזה דלא כהגרי"ח בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' לח ד"ה ועל שאלה הג') דכתב דבסידור הסליחות של רבינו הרש"ש לא הזכיר "פינחס" אלא כתוב "למען יוסף דוד ושלמה". ע"ש. עכ"פ לעצם הנידון, אין תח"י סידור הרש"ש לבדוק כמאן הוא בפנינו. ואולי יש שתי נוסחאות, או שיש חילוק בין סידור הרש"ש לסידור הסליחות. וצ"ע.

ד. מביא כה"ח (סי' רלט ס"ק ז) את דברי האחרונים דדחו שיטת הסוברת לומר תמיד ברכת "המפיל" בלא שם ומלכות, ע"ש. ולא הביא דברי הגרי"ח בבא"ח (פקודי סעי' יב) שמנהגו ומנהג אביו ורוב החסידים בירושת"ו שלא לברך בשו"מ, ע"ש.

ה. מביא כה"ח (סי' רפה ס"ק כז) את האחרונים דאג"ל תוך ז' יקרא בשבת הפרשה שמר"ת. ולא הביא דברי הגרי"ח ברב פעלים (ח"א יו"ד סי' נב) דלא יקרא. ע"ש. אמנם בלא"ה ניכר דכה"ח כאן הביא דברי האחרונים רק דרך אגב, ולא נחית כאן לענין זה ממש, דהא אפי' את דברי מרן בשו"ע (יו"ד סי' ת) לא הביא, ולא את דברי החיד"א בשו"ב (שם) ועוד. ודו"ק.

אמנם, אציין כמה מקומות דפליג כה"ח עם הבא"ח להדיא, וכמה הערות בזה.

א. בכה"ח (סי' נב ס"ק ב) הביא דברי הגרי"ח (בשו"ת רב פעלים ח"ב סי' ד) דיש אפשרות לדלג פסוקים מסוימים בזמירות כדי להספיק עם הציבור, וכתב כה"ח: ואין דעתי נוחה בזה, כידוע ליודעי ח"ן, וא"צ להאריך. עכ"ל [וע"ע לפני"כ בדבריו על פתה"ד, והובאו לעיל (אות א הראשונה)].

ב. בכה"ח (סי' תקפב ס"ק לב) כתב: וכתב שם בן איש חי בשם ס' תורה לשמה, ד"זכרנו" כיון שהיא בקשת רחמים, אם לא אמרה במקומה - יאמר אותה ב"שומע תפילה", ובשבת ור"ה [ויוה"כ] יאמר אותה קודם שיעקור רגליו, משא"כ "מי כמוך" אין לה תשלומין, דאינה בקשת רחמים וכו' [עכ"ל הבא"ח], יעו"ש. מיהו משאר דברי האחרונים משמע דאין חילוק, ובכולם אם שכח - יאמר אותם קודם שיעקור רגליו. עכ"ל כה"ח. הרי דרמז שאין לפסוק כהבן איש חי בזה.

ג. בכה"ח (סי' קלא ס"ק כז) אחרי שהביא דברי הגרי"ח בבן איש חי (ש"א כי תשא סעי' ח) דאחר קריאת המגרב לא יאמרו י"ג מידות, כתב: ול"נ דיכול לומר עד שיעבור שלושה מינוטין וחצי וכו'. עכ"ל, ע"ש. הרי שחלק על דברי הבא"ח. אמנם בענוה מרובה, שביאר שם טעמו דעשר דקות לפני המגרב הוא השקיעה, ועד שלש וחצי דקות אח"כ הוא בין השמשות, וא"כ אין הפרש בין עד קריאת המגרב לאחריו בשלש וחצי דקות, דרק אז הוא צה"כ. והבן. הרי דרק כביכול דייק דברי הבא"ח דלא נחית לדיוקא, ודו"ק היטב.

ד. בכה"ח (סי' קכח ס"ק מ) הביא את דברי הב"ח שאם אין לוי ליטול את ידי הכהנים, יטול הבכור מאם את ידיהם. והביא את כל האחרונים שהעתיקו דברי הב"ח, ובכללם הבא"ח (ש"א פר' תצוה סעי' ז), וסיים: אמנם לא ראיתי מי שנוהג כן, ונראה דסומכין על פשט דברי הזוהר, דמשמע דוקא לוי, ואם לאו לא יטול כי אם בידיו. עכ"ל. ודו"ק.

וע"ע היטב בכה"ח (סי' קכח ס"ק עז, פ) ובבן איש חי (ש"א תצוה סעי' יד), ודו"ק. וע"ע כה"ח (סי' א ס"ק טו, סי' רסב ס"ק כה).

והלום ראיתי בכף החיים (סי' ד ס"ק נב) דבר פלא, וז"ל: מ"מ כיון דהרב בן איש חי [ש"א תולדות סעי' יג] כתב דיברך - ודאי כי כן המנהג, ובמקום מנהג לא אמרין סב"ל. עכ"ל. ומעניין הוא, דבבא"ח שם לא כתב דכן המנהג, אלא רק כתב מה ההלכה, ע"ש, והכה"ח אחר שהביא מחלוקת בזה, פשוט לו דכיון דהבא"ח פסק כצד מסוים - א"כ ודאי

כך הוא המנהג הגמור, עד כדי כך די"ל כאן את הכלל הידוע דלא אמרינן סב"ל נגד המנהג. ודו"ק, והוא פלא¹.

-ג-

וכיון דאירינן הכא בספה"ק כף החיים, אמרתי לציין לשלש הערות שהערתי בדבריו הקדושים בספרי הקטן כרע רבץ (עמ' רז-רח, עמ' רמב, ועמ' שלו²) שם. ע"ש³.

אוצר החכמה

¹ ועיי' בכה"ח שממשיך: אכן שמענו מהרב הנז' וכו'. עכ"ל. וצ"ע אם כונתו ששמע להדיא מפיו, או ששמענו כוונתו 'הבננו', דהיינו שדייק מדברי הבא"ח שם, עיי' ודו"ק. (ועיי' בכה"ח [סי' ד ס"ק עב] שכתב להדיא באיזה ענין: וכן שמענו מפי ידידנו הרה"ג רנ"ח טוב נר"ו. עכ"ל. [ובדרך אגב אבוא העיריה, דבסימנים הראשונים של כה"ח כתוב בהרבה מקומות על הבא"ח 'הרה"ג ונר"ו', שהיה עוד יוסף בחיים [נפ' תרסט]. ועיי' ח ס"ק נ, וסי' ט ס"ק ט) דקרהו 'רב חביב"א'. גם מצאתי שם (סי' ד ס"ק יב. וסי' ח ס"ק יט, ל, לו) שכותב 'יפה ללב נר"ו' [נפ' תרסז], ושם (סי' ז ס"ק ב, ז, ח. וסי' ח ס"ק כז, נה, נו, סא) 'פני יצחק נר"ו' [נפ' תרע], וכן שם (סי' ד ס"ק פה) 'הרב יוסף פלאגי נר"ו'. הרי שנכתבו סימנים אלו עוד לפני שנת תרס"ז, ועיי' היטב ב"תולדות הרב המחבר' שבריש ספר כה"ח (ח"א) ששמע שהתחיל לחברו בשנת תרס"ט. ודו"ק. [והמקום האחרון שמצאתי בינתיים שכותב על הבא"ח 'נר"ו' הוא שם (סי' יא ס"ק מו), ואח"כ כותב סתם 'בן איש חי', ולפתע בסימן צא (ס"ק כ) מצאתי שכותב: 'וכ"כ בן איש חי זלה"ה'. ועיי' (סי' יד ס"ק כו) שכתב 'יפה ללב ז"ל'. ואכמ"ל].

² ובמלואים כתיי (שם) הוספתי בס"ד בזה"ל: שוב בינותי דלשיטת רש"י (ברכות יג ע"ב שם) והגרי"א (בביאורו לשו"ע סי' סא ס"ק טו) בשם הזוה"ק (בהרבה מקומות, עיי' שערי זוהר ברכות שם) [ועיי' בדרכי משה (שם ס"ק ה) ושו"ע הגר"ז (סעי' ז) ומשנ"ב (ס"ק יח)] דכל הכונות יכוין רק בדי' של אחד, א"כ שפיר שייך לערב כונת הח' והד'. והבן. אמנם עיי' כה"ח (שם ס"ק כד-כז) דמשמע דלא ס"ל הכי. ועיי' לרב היח"ס בספרו ויחי יעקב (עמ' לא אות ט). ועיי' בספר יוסף אומץ [האן] (סי' כג) דס"ל דכל הכונות יהיו לגמרי אחרי שאומר תיבת "אחד", ועיי' בבארות יצחק (אות ח) על פסקי מהרי"ץ (הלי ק"ש סעי' יב), ולרב היח"ס הי"ו בספרו כנסת יעקב (עמ' יד) באריכות. שו"ר גם להגרי"ח בעוד יוסף חי (וארא סעי' יט-כ) דדיבר בזה, עיי' [ולפלא שרב היח"ס שם ושם לא הזכירו. ומה שהובא בעוד יוסף חי שם משו"ת תורה לשמה - אינו נמצא לפנינו, ועיי' לעיל בדברינו סימן כא].

³ והלום (בעסקי בחיבור ספר זה בס"ד (להלן סימן כז אות ב) ראיתי עוד הערה קטנה בדבריו, עיי' בדבריו (סי' תקפ ס"ק כ) שכתב: והשלחן גבוה אות ג כתב וכו' והביאו הרב בית דוד סי' שטו. עכ"ל. והוא פלא, דאדרבה הבית דוד כתב ראשון כנ"ל, והביאו השלחן גבוה שם, וכתב עליו 'מורי' [ובר מן דין צ"ל בית דוד סי' שטז]. אח"כ ראיתי שגם ביפה ללב (סי' תקפ ס"ק ט) הביא דברי השלחן גבוה הנ"ל, וכתב: והביאו רבו הרב בית דוד וכו'. עכ"ל. ואולי ממנו העתיק כף החיים. אך הוא פלא שכביכול רבו הביאו, ולפנינו לא ראיתי כן כלל, אלא אדרבה השלחן גבוה הוא הביא את רבו הבית דוד! ואולי צ"ל ביפה ללב: 'והביא רבו' במקום 'והביאו רבו'. ודו"ק.